

Konrad Kreft och Clara Weiss

Nationalism och fascism i Ukraina: en historisk överblick

Västerländska medier försöker tona ner fascisternas framträdande roll i den nya ukrainska regeringen. Flera av regimens departement leds av medlemmar av partiet *Svoboda*, och den nyfascistiska *Högersektorns* miliser är verksamma med våldsamt undertryckande av motstånd i den östra delen av landet.

Oleh Tiahnybok, partiledare i Svoboda

Både Svoboda och Högersektorn spelade en avgörande roll i kuppen den 22 februari i Kiev, som var kraftigt uppbackad av Berlin och Washington. Detta är ingen tillfällighet. Tysklands och USA:s nära samarbete med ukrainska fascister har en lång historia, som sträcker sig tillbaka de senaste hundra åren.

Den ukrainska nationalismens rötter

Till skillnad från många andra europeiska länder har det aldrig funnits någon stark borgerlig nationell rörelse i Ukraina. Ukraina har varit delad mellan Polen och Ryssland sedan slutet av medeltiden. Efter uppdelningen av Polen i slutet av 1700-talet blev Ukraina en del av kejsardömet Ryssland. Endast en del av det som nu är västra Ukraina integrerades i den Habsburgska monarkin.

Den ukrainska nationella rörelsens svaghet berodde dels på landets ekonomiska efterblivenhet och avsaknaden av en stark medelklass. En mer betydande industrialisering skedde först under Sovjetunionens era. Vidare bestod en stor del av stadsbefolkningen av ryssar, tyskar och judar, medan landsbygdsbefolkningen huvudsakligen var ukrainsk.

När borgerliga krafter slutligen upprättade en ukrainsk nationalstat, efter att februari-revolutionen hade störtat tsaren i Ryssland 1917, ställdes de genast mot en revolutionär arbetarklass. Bolsjevikerna, som grep makten i Ryssland i oktober, fick ett starkt stöd från arbetarna i Ukraina. Ända sedan dess har den borgerliga nationalismen i Ukraina präglats av våldsam antikommunism, pogromer mot revolutionära arbetare och judar och försök att vinna stöd från imperialistiska makter.

Pavlo Skoropadskyj tillsammans med Hetman-officerare

Den socialdemokratiskt dominerade Radan (parlamentet), som proklamerade Ukrainas självständighet i januari 1918, försökte nå en överenskommelse med Tyskland. Efter freden i Brest-Litovsk tvingades dock den sovjetiska regeringen att avträda Ukraina till Tyskland. När tyska trupper marscherade in i landet avvisade militären Radan och upprättade en diktatur under hetmanen (framstående militär befälhavare) Pavlo Skoropadskyj, en godsägare och tidigare tsaristisk general. Skoropadskyj gjorde Kiev till samlingspunkt för högerextremistiska och antisemitiska politiker och militärer från hela Ryssland.

Denikins vita armé i Kiev (Ukraina) under inbördeskriget

Tysklands nederlag i första världskriget ledde till att det tvingades lämna Ukraina. Under det efterföljande inbördeskriget i Ryssland rasade blodiga strider i Ukraina. Under sin kamp mot

den sovjetiska regeringen fick frivilligarmén under general Denikin stöd från västmakterna på ukrainsk mark och den begick fruktansvärda brott och organiserade antijudiska pogromer. Uppskattningsvis mördades 50 000 judar av de vita enbart under det andra halvåret 1919.

Symon Petljura, en av de många socialdemokrater som blev nationalister, ledde ett direktorat som tog makten i Kiev. Detta organ sökte även stöd från västmakterna under kriget mot den sovjetiska regeringen och var ansvarig för mordet på mer än 30 000 judar. Både Petljura och Stepan Bandera, senare en ledande figur, betraktas som förebilder för dagens ukrainska nationalister.¹

Lenin förespråkade självbestämmande för Ukraina, och denna demokratiska begäran spelade en avgörande roll för att vinna de förtryckta ukrainska arbetarna och bönderna till bolsjevikernas sida, som slutligen segrade i inbördeskriget 1921. År 1922 blev Ukrainska socialistiska sovjetrepubliken officiellt en del av den nybildade Sovjetunionen. Dock förblev västra Ukraina under polskt styre.

Symon Petljura (1879-1926)

Det var först under Sovjetunionens första år som det blev möjligt med ett verkligt oberoende från imperialismen och utveckling av den nationella kulturen i Ukraina. Dessa framsteg uppstod ur Lenins och Trotskij's nationalitetspolitik, som beviljade nationerna inom den sovjetiska konfederationen en omfattande självbestämmanderätt. Bolsjevikerna förkastade bestämt det förtryck av nationaliteterna, som var allmänt rådande i det tsaristiska imperiet.

De ukrainska massornas kulturliv och materiella levnadsstandard genomgick en dramatisk förbättring på 1920-talet. Analfabetismen minskade kraftigt, allt eftersom utbildningsinstitutioner och universitet etablerades över hela landet. Det ukrainska språket och kulturen främjades allmänt, och detta stimulerade kraftigt det intellektuella livet. Som Leo Trotskij skrev 1939, blev sovjetiska Ukraina tack vare denna politik ytterst attraktivt för arbetarna, bönderna och den revolutionära intelligentian i västra Ukraina, som förblev förslavat av Polen.

Men den stalinistiska byråkratins uppgång satte stopp för denna nationalitetspolitik. Lenin hade angripit Stalin på grund av hans centralistiska och byråkratiska tendenser i de georgiska och ukrainska frågorna. Men efter Lenins död blev Stalin alltmer hänsynslös i sina attacker på icke-ryska nationaliteter.

“Byråkratin kvävde och plundrade även Storrysslands folk”, skrev Trotskij 1939.

”Men i Ukraina komplicerades saker och ting ännu mer av att de nationella förhoppningarna krossades. Ingenstans antog begränsningarna, utrensningarna, förtrycket och överhuvudtaget alla sorters byråkratiska ligistfasoner en så dödlig omfattning som i Ukraina, under kampen mot de ukrainska massornas mäktiga, djupt rotade längtan efter mer frihet och självständighet.”²

I synnerhet drabbades de ukrainska bönderna av tvångskollektiviseringen under slutet av 1920-talet och början av 1930-talet. Cirka 3,3 miljoner människor föll offer för denna politik.

¹ Se [Ukraina, pogromer som västvärlden ignorerade](#) av Jean-Jacques Marie – Red

² Trotskij, [Frågan om Ukraina](#).

I sin bok *Stalins Kriegskommunismus*³ skriver Vadim Rogovin att de förödande konsekvenserna av den stalinistiska byråkratins nationalitetspolitik stärkte ”nationalistiska underjordiska grupper ... som leddes av fanatiska antikommunister, Petljura-anhängarnas efterföljare och Bandera-männens föregångare”.

Stalins mordiska förtryckarpolitik spelade i händerna på ukrainska nationalisterna och fascister, som agiterade i de västra delarna av det uppdelade Ukraina och samarbetade med Hitler när han invaderade Sovjetunionen 1941. Trots stalinismens brott kämpade dock de allra flesta ukrainarna i Röda armén för Sovjetunionens försvar.

De ukrainska fascisternas brott under andra världskriget

Bland de viktigaste organisationerna som samarbetade med nazisterna fanns Organisationen för ukrainska nationalisterna (OUN). Dess medlemmar rekryterades huvudsakligen från de inbördeskrigsveteraner som hade kämpat på Petljuras sida mot bolsjevikerna.

Under 1930-talet utförde OUN många terroristattacker i Ukraina, Polen, Rumänien och Tjeckoslovakien. Dess ideologiska chef var Dmytro Dontsov (1883-1973), som blev en av de ledande ideologerna för den ukrainska högerextremismen genom sin journalistiska verksamhet, vilken inbegrep ukrainska översättningar av Mussolinis *Dottrina del Fascismo* (Fascismens doktrin) och utdrag ur Adolf Hitlers *Mein Kampf*.

Dontsov hade tidigare utvecklat sin teori om ”omoral”. Enligt historikern Frank Golczewski hävdade han skyldigheten ”att samarbeta med Storrysslands alla fiender, oberoende av deras egna politiska mål”. Det ”skapade en ideologisk motivering för det efterföljande samarbetet med tyskarna” och de ukrainska nationalisternas uppbackning av USA under kalla kriget.⁴

År 1940 splittrades OUN i Banderas (B) och Melnyks (M) fraktioner, som bittert bekämpade varandra. Banderas mer extrema grupp kunde attrahera fler anhängare än Melnyks. Den började med att på tyskockuperat territorium i Polen upprätta en ukrainsk milis (Roland- och Näktergalslegionerna), som i förbund med Wehrmacht (tyska armén) invaderade Sovjetunionen i juni 1941.

Efter Röda arméns tillbakadragande från tyskerövrade områden agerade legionerna och specialmiliserna hjälptrupper i otaliga massakrer på judar. Efter OUN(B):s intåg i Lviv den 29 juni 1941 utlöste Bandera-milisen (Näktergalslegionen) mordiska pogromer mot judarna som varade flera dagar. Den ukrainska milisen fortsatte att massakrera judar i Ternopil, Stanislau (idag Ivano-Fankivsk) och på andra platser. Dokumentära bevis gällande de första dagarna av Wehrmachts framfart visar att cirka 140 pogromer begicks i västra Ukraina, där mellan 13 000 och 35 000 judar mördades.⁵

Stepan Bandera (1909-1959)

³ Vadim Rogovin, *Stalins Kriegskommunismus*, Essen 2006, s. 377.

⁴ Frank Golczewski, *Die ukrainische Emigration*, (Hrsg.): *Geschichte der Ukraina*, Göttingen, 1993, s. 236.

⁵ Per Anders Rudling, “The Return of the Ukrainian Far Right. The Case of VO Svoboda”, i Ruth Wodak, John E. Richardson (red.), *Analyzing Fascist Discourse: European Fascism in Talk and Text*, London, 2013, ss. 228-55. Förf. är forskare vid historiska institutionen i Lund. Artikeln finns på internet: [The Return of the Ukrainian Far Right](#).

Den 30 juni 1941 utropade Bandera och hans ställföreträdande chef för OUN(B), Jaroslav Stetsko, Ukrainas självständighet i Lviv. Stepan Lenkavski, OUN(B)-regeringens propagandachef, förespråkade öppet att de ukrainska judarna skulle utrotas fysiskt.

Nazisterna använde sina ukrainska kollaboratörer för att begå mord och brutala handlingar som var alltför besvärande till och med för SS-enheter. Till exempel begränsade sig SS Einsatzkommando 4a i Ukraina till att ”skjuta vuxna medan deras ukrainska medhjälpare beordrades att skjuta barn”.⁶

Hantering av ukrainska och andra kollaboratörer i Sovjetunionen var en kontroversiell fråga inom den nazistiska ledningen. Medan Alfred Rosenberg, en av de nazister som var huvudansvarig för Förintelsen, yrkade på ett ökat deltagande av lokala fascistiska krafter, motsatte sig Hitler nationalisternas så kallade självständighetsprojekt. På Hitlers order arresterades OUN(B)-ledarna slutligen och de ukrainska legionerna avväpnades och förflyttades.

Från 1942 tjänade den ukrainska milisen Tredje riket i ”antipartisankampanjen” i Vitryssland, inom ”säkerhetstjänsten” och som beväpnad personal i koncentrationsläger. Bandera och Stetsko förblev internerade i koncentrationslägret Sachsenhausen till september 1944.

När Hitlers arméer retirerade efter nederlaget i Stalingrad återvände OUN-legionernas medlemmar till Ukraina och bildade 1943 Ukrainska upprorsarmén (UPA). Omedelbart efter att han hade frisläppts av de tyska myndigheterna begav sig Bandera tillbaka till Ukraina för att leda UPA.

UPA försågs med tyska vapen och försökte genomföra ett omfattande etniskt rensningsprogram för att skapa förutsättningarna för en etniskt ren ukrainsk stat. Under 1943 och 1944 organiserade UPA massakrer som skördade 90 000 polackerna och tusentals judars liv. På ett brutalt sätt terroriserade, torterade och avrättade den även ukrainska bönder och arbetare som ville ansluta sig till Sovjetunionen. UPA dödade ytterligare cirka 20 000 ukrainare innan upproret helt krossades 1953.

De ukrainska fascisterna under kalla kriget

Omedelbart efter andra världskriget började den amerikanska säkerhetstjänsten och militären rekrytera högt uppsatta nazister och nazistiska kollaboratörer till den ideologiska, politiska och militära kampen mot Sovjetunionen. Fascister och krigsförbrytare från Tyskland och Östeuropa som hade varit direkt inblandade i Förintelsen och morderna på miljontals sovjetiska civila användes för de amerikanska underrättelsetjänsternas hemliga aktiviteter eller arbetade för propagandakanaler som Radio Free Europe.

Enligt Harry Rositzke, den ansvariga på CIA för hemliga operationer inom Sovjetunionen, var ”varje jävel” bra ”så länge han är antikommunist.”⁷ Det nätverk som CIA byggde upp under 1940- och 1950-talet i Östeuropa och Sovjetunionen vilade tungt på väven av nazikollaboratörer.

Generallöjtnant Reinhard Gehlen, som hade lett Hitlers militära underrättelsetjänst på östfronten och som senare

Reinhard Gehlen (1902-1979)

⁶ Citerat i Christopher Simpson: *Blowback. America's Recruitment of Naz* London, 1988, s. 25.

⁷ Citerat av Simpson, 1988, s. 159.

blev den första chefen för Västtysklands federala underrättelsetjänst (BND), spelade en nyckelroll som ansvarig för den utländska underrättelseverksamheten. Från 1946 arbetade han för Washington och kunde utnyttja sina gamla kontakter bland ukrainska kollaboratörer, inom den antisovjetiska armén under den ryska generalen Vlasov och inom andra nazistiska nätverk.

CIA:s första stora projekt för destabilisering av Sovjetunionen innefattade intervention i det ukrainska inbördeskriget. Föregångaren till CIA, OSS, hade tillsammans med den brittiska underrättelsetjänsten (SIS) försett det underjordiska kriget som utkämpades av Ukrainska upprorsarmén (UPA) och Organisationen för ukrainska nationalister (Bandera) (OUN(B)) med materiel och logistik redan före världskrigets slut. Förutom militär utbildning inbegrep detta att släppa ned agenter med fallskärm på sovjetiskt och polskt territorium.⁸ Gerillakriget i Ukraina blev prototyp för liknande CIA-operationer över hela världen under kalla kriget.

Den viktigaste UPA-samordningsmannen för CIA var Mykola Lebed, som den amerikanska militära underrättelsetjänsten 1946 hade beskrivit som en ”välkänt sadist och tyskkollaboratör.”⁹ År 1949 sponsrade CIA hans resa till USA och tystade ner hans krigsförbrytelser. I exil ledde han OUN(Z), en utbrytargrupp från Banderas avdelning av OUN, finansierad av USA. Han sörjde för kontakten mellan USA och UPA-krigarna.

Efter 1953 var Lebed involverad i ledningen för exilförlaget Prolog, finansierat av CIA, som spred nationalistisk, antikommunistisk och historierevisionistisk litteratur. Från 1945 till 1975 publicerade Prolog också material i München som framställde de ukrainska fascisterna som frihetskämpar mot kommunismen och som antingen förnekade eller förskönade deras medverkan i krigsförbrytelser.

Sedan 1943 har UPA utarbetat myten om den ”demokratiska frihetskämpen” i syfte att göra sig acceptabel som allierad till den amerikanska imperialismen. Standardlögnen lyder: OUN/UPA kämpar för demokrati mot både nazister och kommunister.

Den svenska historikern Per Anders Rudling skriver om den fascistiska ukrainska diasporans propaganda:

”Skiljelinjen mellan vetenskaplig noggrannhet och diasporapolitik var ofta suddig, eftersom nationalistiska forskare kombinerade propaganda och aktivism med akademiskt arbete. Lebeds krets fördömde varken OUN:s brott eller massmord, och än mindre erkände den att de hade ägt rum. Tvärtom gjorde den förnekandet, förvirringen och skönmålandet av OUN:s och UPA:s verksamhet under kriget till en central del av sina intellektuella aktiviteter.”¹⁰

Under flera år, gick ”de viktigaste kanalerna för smuggling” av litteratur som producerades av de västerländska underrättelsetjänsterna ”till sovjetiska Ukraina och Lviv i västra Ukraina genom Polen och Tjeckoslovakien.”¹¹

När den polskfödda Zbigniew Brzezinski blev president Jimmy Carters nationella säkerhetsrådgivare ökade USA sin finansiering av antisovjetisk ukrainsk propaganda. Utöver litteratur och radiosändningar producerades videokassetter.

Under president Reagan intensifierades strategin att destabilisera Sovjetunionen genom att föra fram nationalitetsfrågan i förgrunden. CIA producerade material som riktades till olika etniska grupper i Sovjetunionen och som främjade separatistiska och nationalistiska

⁸ Taras Kuzio, “US support for Ukraine’s liberation during the Cold War: a study of Prolog Research and Publishing Corporation”, i *Communist and Post-Communist Studies*, nr. 45, 2012, s. 53.

⁹ Simpson, 1988, s. 166.

¹⁰ Per Anders Rudling, “The OUN, the UPA and the Holocaust: A study in the manufacturing of historical myths”, i *The Carl Beck Papers in Russian & Eastern European Studies*, nr. 2107 (2011), s. 19.

¹¹ Kuzio, 2012, s. 56.

tendenser. År 1983 tog president Reagan emot OUN(B)-ledaren och krigsförbrytaren Jaroslav Stetsko i Vita huset, och försäkrade, ”Er kamp är vår kamp. Er dröm är vår dröm.”¹²

Stetsko träffar vicepresident Bush 1983

Enligt den ukrainska nationalistiska historikern Taras Kuzio kunde Prolog producera propaganda till ett värde av 3,5 miljoner dollar i Sovjetukraina tack vare ekonomiskt stöd från USA. Det betalade för publikationer och användning av ny teknik, som enligt Kuzio ”hade en stor inverkan på att upprätthålla och utöka oppositionsgrupper och aktiviteter mot regimen o slutet av 1980 under slutspurt mot Ukrainas självständighet.”¹³

I Västtyskland stödde BND, i vilken otaliga gamla nazister var aktiva, exilnationalisternas antisovjetiska arbete. I München, där BND har sitt huvudkontor, upprättades efter kriget ett ukrainsk exilcenter som distribuerade propagandalitteratur. Bandera och Stetsko, de två viktigaste OUN(B)-ledarna, levde också där under falska namn. I oktober 1959 avslöjades Bandera av sovjetiska KGB och mördades i München. Stetsko, den landsflyktige ledaren för OUN(B), levde där fram till sin död 1986.

Många akademiker har tystat ner det västerländska samarbetet med ukrainska fascister. Under 1950-talet publicerades många böcker om andra världskriget som dolde kollaboratörers roll i Ukraina och Östeuropa, eller förhärligade dem. Medierna höll också i stort sett tyst.

I sin bok från 1988, *Blowback: America's Recruitment of Nazis and Its Effects on the Cold War*, kunde den amerikanska journalisten Christopher Simpson, som avslöjade nätverket av gamla nazister i CIA:s tjänst, konstatera:

“Tills nyligen kunde man räkna med att de amerikanska medierna oftast höll en diskret tystnad rörande exilledare med nazistisk bakgrund som anklagades för att arbeta för CIA. Enligt tidigare sekretessbelagda register, som erhöles genom Freedom of Information Act, blev flera massmediaorganisationer i detta land – ibland i direkt samverkan med CIA – behjälpliga i att främja kalla krigets myter, vilka förvandlade vissa exilnazistiska kollaboratörer under andra världskriget till ”frihetskämpar” och hjältar i den förnyade kampen mot kommunismen.”¹⁴

Dagens krigspropaganda, som förhärligar fascisterna i Ukraina som mönsterdemokrater och frihetskämpar, är del av denna tradition.

¹² Russ Bellant, *Old Nazis, the New Right and the Republican Party*, Boston, 1991, s. 72.

¹³ Kuzio, 2012, s. 61.

¹⁴ Simpson, 1988, s. 5.

Svobodas uppsving efter 1991

Efter självständigheten 1991 såg Ukraina, liksom resten av det forna Sovjetunionen, högerextrema grupper växa fram som svampar ur jorden. Dessa ultrahögerkrafter främjades av de imperialistiska makterna och den ukrainska staten.

En systematiskt återupprättande av OUN och UPA började på 1990-talet. År 1997 inrättades, under den andra ukrainska presidenten, Leonid Kutjma, en myndighetskommission rörande OUN och UPA i vilken framstående historiker deltog. Rapporterna som utarbetades av kommissionen 2000 och 2005 förskönade fascisternas roll, särskilt OUN(B):s.

Kommissionens avsikt var att ideologiskt förbereda en lag som skulle ge veteraner från Röda armén och OUN/UPA samma status. Genombrottet i återupprättandet av dessa krafter följde under president Viktor Jusjtjenko, som kom till makten 2004 efter den väststödda ”orangea revolutionen”. Han antog då lagen som beviljade dem statligt tryckningstillstånd.

Svoboda stödde Jusjtjenko under den ”orangea revolutionen”. Dess ordförande, Oleh Tiahnybok, valdes som oberoende parlamentarisk deputerad, gick med i Jusjtjenkos block Nasja Ukraina (Vårt Ukraina) och blev medlem av det parlamentariska budgetutskottet.

Vid den tiden sa Tiahnybok om UPA/OUN(B)-veteranerna: ”Ni kämpade mot moskali (en nedsättande benämning på ryssar), tyskar, judar och annat avskum ... Ni är de som fruktas mest av den moskali-judiska maffian i Ukraina.” Detta tal finns på YouTube (<https://www.youtube.com/watch?v=wHzNoMfqwCs>).

Till följd av påtryckningar från allmänheten kunde Jusjtjenkos block inte behålla Tiahnybok och uteslöt honom samma år. Emellertid avlogs ett åtal för uppvigling.

Tiahnyboks parti bildades 1991 under namnet Ukrainas socialnationalistiska parti (SNPU) genom en sammanslagning av olika högergrupper och studentkårer. Det döptes om till *Svoboda* (frihet) strax innan den orangea revolutionen.

Omedelbart efter att han tillträdde påbörjade Jusjtjenko en bred kampanj för att återupprätta de ukrainska fascisterna och deras samarbete med nazisterna. I juli 2005 grundade han ”Institutet för nationell hågkomst”, fick den ukrainska säkerhetstjänsten SBU (tidigare en del av KGB) att utföra propaganda och gav stöd till inrättandet av ett museum över den tidigare sovjetockupationen. Till chef för institutet utsåg han Volodomyr Viatrovytj, en ultranationalistisk aktivist som även var föreståndare för Centrum för forskning om befrielse-rörelsen, en institution av OUN(B)-efterträdare.¹⁵

Flera OUN- och UPA-kämpar och nationalistiska ledare, som Symon Petljura, hyllades officiellt med statligt producerade specialfrimärken och minnesmynt som bar deras porträtt.

Under sitt sista år vid makten garanterade Jusjtjenko att massmedierna, till exempel Kanal 5, skulle ge Svoboda oproportionerligt mycket bevakning. Tiahnybok och partiets ideolog Jurij Mychalthysjyn dök upp på populära pratshower som ”Velyka Polityka” (storpolitik) och ”Sjuster Live”. Speciellt efter Svobodas valframgångar i västra Ukraina 2009 fick partiet omfattande mediabevakning.¹⁶

Jusjtjenko lät bygga monument i Lviv och Ternopil för att hylla krigsförbrytaren Stepan Bandera, som han hade förklarat vara en ukrainsk hjälte bara dagar innan hans presidentskap löpte ut 2010. Efter protester från Polen och EU återkallade den nya presidenten, Viktor Janukovytyj, detta hedrande, liksom hedrandet av fascisterna Roman Sjuchevytyj.

¹⁵ Rudling, 2013, s. 230.

¹⁶ Ibid., s. 244.

Den svenska historikern Per Anders Rudling beskrev det ideologiska klimatet under 2013 med orden:

”Det hegemoniska nationalistiska ledmotivet återspeglas även i den akademiska världen, där skiljelinjen mellan ’legitim’ vetenskaplig noggrannhet och ultranationalistiska propaganda ofta är suddig. Vanliga bokhandlar säljer ofta förintelseförnekande och antisemitisk litteratur, av vilka en del tar sig in i den akademiska huvudfäran.”¹⁷

Jusjtjenko-regimens samarbete med fascisterna var inte begränsad till Svoboda. Den öppet antisemitiska Ukrainiska nationalistkongressen (KUN) grundades 1992 som en efterföljande organisation till OUN, och hade medlemmar som Stetskos änka Slava. Hon gick med i Jusjtjenkos block Vårt Ukraina under 2002 och satt i riksdagen till 2012. Partiordföranden Svarytsj satt med i Julia Tymosjenkos första regering och var justitieminister under Janukovyts antikrisallians 2006.

Under dessa förhållanden kunde Svoboda tredubbla medlemsantalet mellan 2004 och 2010, enligt partiets egna uppgifter. Ändå fick det ett blygsamt resultat i valet. I riksdagsvalet 2007 vann Svoboda 0,78 procent av rösterna, och i presidentvalet år 2009, 1,43 procent.

Däremot var dess röstantal i regionala val i västra Ukraina betydligt högre. I lokalvalen 2010 fick partiet mellan 20 och 30 procent av rösterna i östra Galicien, och vann 5,2 procent nationellt. Sedan dess har Svobodas fäste varit staden Lviv, där OUN(B) utropade det kortlivade självständiga Ukraina 1941.

I parlamentsvalet i oktober 2012, som hade det lägsta valdeltagandet (58 procent) sedan självständigheten, kom Svoboda in i Verchovna Rada (parlamentet) som fjärde största parti, med 10,45 procent av rösterna. Dess högsta röstandel kom från västra Ukraina, med mellan 30 och 40 procent i tre administrativa regioner. Å andra sidan uppnådde partiet knappt 1 procent i östra Ukraina. I Lviv fick Svoboda över 50 procent och i Kiev blev det näst starkaste parti.

Svoboda lämnar inget tvivel om sin fascistiska inriktning och sitt förhållande till nazisterna. Den 29 januari 2011, i samband med en minnesstund för slaget vid Kruty 1918, organiserade partiet ett stort fackeltåg med autonoma högergrupper och nazistiska symboler.

Den 28 april 2011 firade det den 68:e årsdagen för upprättandet av den galiciska Waffen-SS-divisionen. Längs marschvägen proklamerade plakat ”vår nations stolthet”. Deltagarna, med partiets ideolog Mychaltjysjyn i spetsen, skanderade ”en ras, en nation, ett fosterland” och hyllade Bandera, Melnyk och Sjuচেvyth som Ukrainas hjältar.

Den 30 juni 2011 firade Svoboda 70-årsdagen av Tysklands invasion av Sovjetunionen, liksom Stetskos återupplivande av den ukrainska nationen, under en folkfestival där falska kämpar dök upp i SS-uniformer.

Dessutom öppnade Svoboda flera restauranger i Lviv. I en av matsalarna hängdes ett överdimensionerat porträtt av Bandera upp och skämt om polacker och judar kunde hittas på toalettväggarna. Bland de rätter som erbjöds fanns ”Hände Hoch” (”Upp med händerna” på tyska) och ”stridsserenaden”. Lokala fotbollsfans som tillhörde ultrahögern beskrev Lviv på sina banderoller som ”Banderas stad”. Gator i Lviv har av Svobodas stadsfullmäktige-ledamöter döpts efter nazistiska kollaboratörer.

Den unga partiideologen Jurij Mychaltjysjyn, född i Lviv 1982, grundade 2005 en höger-tankesmedja som han först uppkallade efter Josef Goebbels och senare Ernst Jünger. I sina skrifter hänvisar han öppet till det ”heroiska” arvet från fascister som Jevgenij Konovalts,

---

¹⁷ Ibid., s. 231.

Stepan Bandera och Horst Wessel. Han har beskrivit Förintelsen som en ”ljus episod i den europeiska civilisationen.”

Regeringens och medias hyllande av fascismen, som i Ukraina skördade miljontals offer, har mötts med avsky och motstånd från stora delar av befolkningen. Å andra sidan beskrev västmakterna Jusjtjenkos regim, vilken drev på för att få till stånd fascismens ideologiska och politiska upprättelse, som en mönsterdemokrati. Samtidigt fick Svoboda och den högerextrema paramilitära Högersektorn stöd från västerländska underrättelsetjänster och partier.

Svoboda har nära band till högerextrema NPD (Tysklands nationaldemokratiska parti), som en domare 2003 beskrev som en ”statlig organisation”, eftersom dess ledning var full av underrättelsetjänstare. I maj 2004 välkomnade NPD en Svoboda-delegation under ett vänskapsbesök till statsparlamentet i Dresden. Även Konrad Adenauer-stiftelsen, med kopplingar till Kristdemokratiska unionen, gav Svoboda en plattform. Stiftelsen bjöd in Svobodas medlemmar till konferenser och seminarier om lärdomarna från valet 2012. Vid den tiden hade Janukovyts Regionernas parti precis vunnit kontroll över parlamentet för ytterligare en mandatperiod.

Även de amerikanska Republikanerna har decennielånga kopplingar till ukrainska fascister. Den amerikanska regeringen investerade stora summor pengar under kuppförberedelserna mot Janukovyts. Victoria Nuland, USA:s understatssekreterare för Europa, uppgav att Washington under de senaste två decennierna hade ”investerat” omkring 5 miljarder dollar i politiska projekt i Ukraina.

Den 9 maj rapporterade den regeringstroga ryska tidningen *Izvestija* att en medlem av Högersektorn hade flugit till Washington i slutet av april för att samtala med den amerikanska regeringen. Nuland erbjöd Högersektorn mellan 5 och 10 miljoner dollar om de lämnade över sina vapen och omvandlade sig till ett parti. Men Dmytro Jarosj, Högersektorns ledare, avvisade erbjudandet.

Det starka stödet från västerländska regeringar till ukrainska fascisterna riktas inte bara mot arbetare i Ukraina, utan mot arbetare över hela världen. Berlin och Washington har medvetet byggt upp fascistiska krafter i Ukraina och använder dem nu för att angripa arbetarklassen socialt och förbereda ett storkrig mot Ryssland.

Originalen till denna artikel är på tyska, ”Die faschistische Tradition des ukrainischen Nationalismus”, och daterat 23 maj 2014. Föreliggande översättning är gjord från den engelska versionen av artikeln, ”Nationalism and fascism in Ukraine: A historical overview”, publicerad på webbplatsen *wsws.org* 9-10 juni 2014 i 2 delar (se <http://www.wsws.org/en/articles/2014/06/09/fasc-j09.html>)

Översättning: *Jesper Sydhagen*

Lästips – Expo om Svoboda:

[Svoboda-ideolog kallar Förintelsen en guldålder](#) (från 2012)

[Högerextremister i Ukrainas nya regering](#) (från 2014)